

स्त्रीमुक्ती चळवळीतून बदललेल्या अपेक्षा

बेटी फ्रीडनने ज्या स्त्रीमुक्ती चळवळीची गुढी उभारली, त्या चळवळीचं रंग-रूप आता पुष्कळच बदललंय. 'मुक्ती' पासून 'समानते' पर्यंत ते आलंय. पुरुषी अत्याचारांविरुद्ध आवाज उठविण्यासाठी ही चळवळ उभी राहिली. स्त्री म्हणजे फक्त तिचा देह-तोही कुणा पुरुषाच्या मालकीचा.... स्त्रीने तिच्या परंपरागत भूमिकेशी जीव गेला तरी चिकटून राहिलं पाहिजे- असा दुराग्रह धरणाऱ्या पुरुषप्रधान समाजावर व पुरुषी श्रेष्ठत्वाच्या संकल्पनेवर या चळवळीने जोरदार आसूड ओढले. स्त्रियांमध्ये आत्मविश्वास जागवला. जगाच्या वेगवेगळ्या भागात तिथल्या परंपरा, इतिहास, भौगोलिक व राजकीय परिस्थिती, विचारवंत आणि कृतीशील कार्यकर्त्यांच्या कामानुसार ही चळवळ त्या-त्या भागात पाय रोवून उभी राहिली.

स्त्रीमुक्ती चळवळीने स्त्रियांना बरेच काही झगडून मिळवून दिले. अपत्य संगोपनातील पुरुषांचा सहभाग, स्त्री-पुरुष मैत्री, समान शैक्षणिक संधी, आर्थिक स्वातंत्र्य आदि मिळालेल्या मुलींची संख्याही लक्षणीय आहे. अशा महिला स्त्रीमुक्ती चळवळीचे ऋण मान्य करतात.

आजही काही मुली मात्र जेव्हा फक्त स्त्री म्हणून वागू इच्छितात, लग्नासाठी त्यांना त्यांच्यापेक्षा उंच, जास्त श्रीमंत, वयाने मोठे पुरुष हवे असतात, तेव्हा त्यांना त्या बोलतात, ती 'स्त्री-पुरुष समानता' ही त्यांच्या वागण्याशी कशी पूर्णपणे विसंगत आहे, हे सांगावं लागतं. स्त्रीत्वाचे परंपरागत फायदे, कमावून आणण्याची प्राथमिक आणि प्रमुख जबाबदारी नसणं, केवळ शरीर सौंदर्याच्या बळावर भौतिक सुखे मिळवणं, इत्यादी लाभ त्यांना हवे आहेत. स्वातंत्र्याबरोबरच येणारी जबाबदारी पेलण्याची ताकदही असावी लागते, हेही कधी-कधी त्यांना पटवून द्यावं लागतं.

आज ही स्त्री-चळवळ दुसऱ्या टप्प्यावर स्थिरावली आहे. पुरुषप्रधान समाजव्यवस्थेमध्ये स्त्रियांप्रमाणेच आज पुरुषांनासुद्धा एक सुजाण, संवेदनशील माणूस म्हणून जगण्यात अडथळे येत आहेत. याही गोष्टीचा आता विचार व्हायला हवा आणि त्यातून कसा मार्ग काढायचा, तेही ठरायला हवं आहे. मध्यवर्गीय तसंच उच्च मध्यमवर्गीय कुटुंबामध्ये स्त्री-पुरुष समानता मनोमन मान्य असलेल्या आणि तसं कृतीमधून दाखवून देणाऱ्या पुरुषांची संख्या आता दुर्लक्षित्याजोगी राहिलेली नाही. लैंगिक जागृतीच्या क्षेत्रात काम करताना, तरुण मुला-मुलींशी

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

बोलताना याचा प्रत्यय येतो. सरकारी प्रयत्नांमुळे आणि याबाबतीतल्या जनजागृतीमुळे कुटुंबनियोजनाच्या बाबतीत आज स्त्रियांमध्ये पुष्कळच जाणीव विकसित झालेली आढळते. लैंगिकतेच्या क्षेत्रातील पारंपरिक पुरुषी भूमिकेला आज कधीमधी का होईना, छेद जायला लागले आहेत. स्त्री-पुरुष समानतेचा एक महत्वाचा भाग असणारी लैंगिकता ही बाब आता स्त्री-पुरुष संवादाच्या/संबंधाच्या अनुषंगाने अजेंडावर यायला लागल्याचे दिसून येतंय. तरुण मुले-मुली दोघांनाही लैंगिक शिक्षण असावं. असं मत गावांमध्येही व्यक्त व्हायला लागलंय. शाळा-कॉलेज-पालक सर्व स्तरावर याची मागणी नाही, तरी किमान मान्यता तरी मिळू लागलीय.

लैंगिकता ही देखील स्त्री-पुरुष समानतेमधील एक महत्वाची गोष्ट आहे. त्यामध्ये संवाद व पारदर्शीपणा अत्यावश्यक आहे. अतिरेकी लाज, संपूर्ण अज्ञान, चर्चेचा अभाव यामुळे खऱ्या अर्थाने याबाबतीतील साहचर्य शक्य होऊ शकत नाही. स्त्रियांच्या बाबतीत मुळातच 'निर्बंधित' मानल्या गेलेल्या या गोष्टी जाणून घेणं त्यांना आणखीनच कठीण जातं. पूर्ण अज्ञान किंवा अवैज्ञानिक गैरसमज अशा टोकाच्या भूमिका न घेता खऱ्या अर्थाने यासंदर्भात समानता आणण्यासाठी आजही पुष्कळ प्रयत्न अपेक्षित आहेत. उलटपक्षी, 'आजवर पुरुषांनी विशेषाधिकार भोगले, आता ते स्त्रियांना उपभोगू द्या' या तत्वावर स्त्री-पुरुष समानता जाऊ लागली तर त्यामुळे स्त्री-पुरुषांमध्ये विशेषाधिकार मिळविण्याची चढाओढ लागेल; जे संपूर्ण समाजासाठी अहितकारक ठरेल.

पातीव्रत्याचा आग्रह जसा चूक, तसंच स्वैराचारही चूकच. स्त्रीच्या स्वतःच्या शरीरावर असणाऱ्या तिच्या अधिकाराबद्दल काही दुमत असण्याचं कारण नाही, जेव्हा या अधिकाराचा वापर पूर्ण विचारांती, स्वतःच्या मनःस्वास्थाची द्यावी लागणारी किंमत आणि भोगावे लागणारे परिणाम लक्षात घेऊन केला जात नसेल, तर ती समानताही नव्हे आणि परिपक्वताही!

गेली अनेक शतके एकीकडे ब्रह्मचर्याचे, तर दुसरीकडे पातीव्रत्याचे स्तोम माजवल्यामुळे आज स्त्री-पुरुष संबंधामधली उत्स्फूर्त नैसर्गिकता काहीशी नष्ट झालेली आहे. स्त्री-पुरुषांतील एकमेकांबद्दल वाटणारे प्रेम आणि शारीरिक आकर्षण यामधील सीमारेषा अगदी पुसट होऊन गेली आहे.

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

स्त्रियांना काचणारी अनेक बंधने अनेक वर्षांच्या अथक परीश्रमाने तोडण्यात स्त्री-मुक्ती चळवळीने यश मिळविले आहे. आज या मर्यादित का होईना, पण मिळालेल्या बंधमुक्त स्वातंत्र्याचे काय करावे, त्याचा सकारात्मक उपयोग कसा करावा, हे सर्वापर्यंत पोहचविण्याचे काम आपल्याला हाती घ्यावे लागणार आहे.

एकतर्फी प्रेमामध्ये स्त्रीचे निर्णयस्वातंत्र्य मान्य नसल्यामुळे पुरुषप्रधान समाजात आजही 'अमृता' सारख्या काही घटना घडतात. तसेच प्रेम-आकर्षण या हिंदोळ्यावर झुलता झुलता मुलींकडून अत्यंत अपमानास्पदरीत्या नाकारल्या गेलेल्या मुलांच्या कहाण्याही आपल्याला रोजच्या आयुष्यात दिसतात.

स्त्रीमुक्ती चळवळीची गोड फळे जन्मापासून मिळालेल्या स्त्रियांची संख्या आजही तशी अल्पच आहे, पण म्हणूनच त्यांची जबाबदारी मोठी आहे. स्वातंत्र्य मिळवणं जेवढे अवघड, तेवढेच ते टिकवणंही अवघड. आजही जगात स्त्रीपणाचे सर्व तोटेच फक्त पदरी असणाऱ्यांची संख्या मोठी आहे. त्यांच्यासाठी आपण काम करणारच आहोत. परंतु ते एक सुरु असणारी लढाई पुढे चालू ठेवण्याचं काम आहे. खरी कसोटी आहे ती म्हणजे मिळालेल्या संधीचा सकारात्मक लाभ घेण्याची कला शिकण्या-शिकवण्याची!

मी स्त्री आहे म्हणून परंपरागत स्त्रीत्वाचे फायदे घेईन, कामाच्या ठिकाणी घरातील आणि घरामध्ये कामातील आडचणींच्या आड दडेन, योग्य ठिकाणी स्त्रीदेहाचे नि एरवी स्त्री-पुरुष समानतेचे फायदे घेईन अशी मनोवृत्ती असणा-या स्त्रियांना आज 'स्त्री' ऐवजी 'माणूस' म्हणून जगायला तयार करायला हवे आहे. लैंगिकतेच्या संदर्भात योनिशुचितेचं सोयीस्कर स्तोम माजवणे, पुरुषांकडून पुरविली जाणारी भावनिक गरज, मिळणारा पाठिंबा सहजी स्वीकारणे, पुरुषांना हवे असणारे नातेसंबंधांमधील साहचर्य मात्र नाकारणे अशी दुटप्पी भूमिका बजावताना स्वतःची निश्चित भूमिका घेणे आणि स्त्री-पुरुषांमधील नैसर्गिक सहजता घालवणे अशा अनेक लहान लहान बाबी स्त्री-पुरुष नातेसंबंधामध्ये ताण निर्माण करतात, त्यात राजकारण आणतात, कशाच्या तरी बदल्यात काहीतरी देतात-घेतात आणि त्याला रूप मात्र स्त्री पुरुष समानतेचं देतात.

अशावेळी हे स्पष्टपणे दाखवून दिलं पाहिजे की, ही समानता नव्हे. कारण स्त्रीमुक्ती चळवळीचं किंवा स्त्री-पुरुष समानतेचं सर्व यश हे स्त्री-पुरुषांच्या सुजाणतेवर, तारतम्यबुद्धीवर,

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>

संवादकौशल्यावर आणि वैचारिक स्पष्टतेवर अवलंबून आहे. हे सर्व गुण मानवी असल्यामुळे त्याची गरज स्त्री-पुरुष दोघांनाही आहे.

आजच्या युगात चळवळीच्या या टप्प्यावर पुरुषांना बदलण्याच्या किंवा पुरुषांप्रमाणे वागण्याऐवजी पुरुषप्रधानतेला बदलण्याचा प्रयत्न करूया. सगळेजण फक्त 'माणूस' म्हणून जगूया. एकमेकांना पूरक ठरून पुढच्या पिढीसाठी आनंदी आणि समाधानी नातेसंबंधांचं एक घट्ट संचित मागे ठेवूया.

श्रीमती. मनीषा सबनीस

संपर्क : +९१-९८८१२५३८८३

www.manthanskillsdeveloper.com

<https://www.facebook.com/Manthan-Skills-Developer-1166722530037305/>